

TÖRTÉNELMI SZEMLE

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA BÖLCSESZETTUDOMÁNYI
KUTATÓKÖZPONT TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK ÉRTESÍTŐJE
LVIII. ÉVFOLYAM, 2016. 4. SZÁM

Szerkesztők

TRINGLI ISTVÁN (felelős szerkesztő)

FÓNAGY ZOLTÁN, OBORNI TERÉZ, PÓTÓ JÁNOS, ZSOLDOS ATTILA (rovatvezetők)

GLÜCK LÁSZLÓ (szerkesztőségi munkatárs)

E számunk vendégszerkesztője: SZIJÁRTÓ M. ISTVÁN

Szerkesztőbizottság

FODOR PÁL (elnök),

BORHI LÁSZLÓ, ERDŐDY GÁBOR,

GLATZ FERENC, MOLNÁR ANTAL, ORMOS MÁRIA,

OROSZ ISTVÁN, PÁLFFY GÉZA, PÓK ATTILA, SOLYMOSI LÁSZLÓ,

SZAKÁLY SÁNDOR, SZÁSZ ZOLTÁN,

VARGA ZSUZSANNA

A szerkesztőség elektromos postája: tortenelmiszemle@btk.mta.hu

---

TARTALOMJEGYZÉK

A KÖZJÓ A KÉSEI RENDISÉG DISKURZUSAIBAN

<i>Szijártó M. István</i> : A közjó fogalma a kora újkori politikai diskurzusokban	499
<i>Höfnich Henrik</i> : „Közönséges boldogság” és „közjó”. Fogalomhasználatok Osvald Zsigmond <i>Az igaz hazafi</i> című művében	505
<i>Kökényesi Zsolt</i> : A hasznos állampolgár képzése. Közjó és oktatás-nevelés kapcsolata a 18. századi Habsburg Monarchiában	519
<i>Szilágyi Márton</i> : A közjó Bessenyei György <i>Tariménes utazása</i> című regényében (1804)	533
<i>Miru György</i> : Morális értékek és megosztható javak a reformkori politikai gondolkodásban	541

TANULMÁNYOK

<i>Patrice M. Dabrowski</i> : A Kárpátok „felfedezése”. Síkvidékiek és hegylakók találkozásai a 19. században	555
<i>Rubén González Cuerva</i> : „A kiváló erdélyi fejedelem”. A török elleni hosszú háború (1593–1606) a <i>relaciones de sucesos</i> tükrében	565

MŰHELY

<i>Mátyás-Rausch Petra</i> : A szatmári bányavidék helyzete Bethlen Gábor uralkodásának első éveiben (1613–1620)	585
<i>Turbucz Dávid</i> : „Ferenc Jóska azt üzenté”. Uralkodói születés- és névnapok az I. világháború alatt	603
<i>Kapitány Adrienn</i> : Közlekedéssel kapcsolatos javaslatok az 1828–1830. évi országos bizottság kereskedelmi munkálatában	615

DOKUMENTUM

<i>Kertész Balázs</i> : A magyarországi obszerváns ferencesek 1499. és 1518. évi konstitúciónak prólógusa	643

MÁTYÁS-RAUSCH PETRA

A szatmári bányavidék Bethlen Gábor uralkodásának első éveiben (1613–1620)*

A tizenhatodik század közepén az erdélyi állam és a Magyar Királyság határvidékére szorult, Nagybánya központú szatmári bányavidék sorsa az utolsó Báthory családból származó fejedelem (Báthory Gábor) halála után igen kétségessé vált.¹ A bányavidéket földrajzi elhelyezkedésén túl a Nagybányán folyó pénzügyigazgatási tevékenység tette értékessé, ebből fakadóan sem a Habsburg-kormányzat, sem az új erdélyi fejedelem nem kívánt róla lemondani. A szatmári bányavidéken uralkodó helyzet szépen leképezte az 1610-es évek második felében zajló politikai eseményeket. A Habsburg-kormányzat szemében a nagybányai városvezetés Bethlen Gábor előretolt bástyája volt, így a térségbe nemrég visszatért, stájer gyökerekkel bíró Herberstein családot támogatták a két fél konfliktusában. Úgy vélték, hogy a magyar királyhoz hű família szilárd helyzete biztosítja azt, hogy Nagybánya és térsége nem pártol át az erdélyi fejedelemhez. Bethlen Gábor természetesen a Herberstein családról vélekedett hasonlóan, mint a császári udvar a nagybányai városvezetésről az első években. Az erdélyi fejedelem számára pedig komoly kockázati tényezőt jelentett, hogy Nagybányán egy a magyar uralkodóhoz lojális és nem kis befolyással bíró család irányítja a bányászatot és a bányakamarát.

A Herberstein család és Nagybánya városa (1613–1620)

Báthory Gábor halála fordulópont volt a szatmári bányavidék életében, ugyanis a Habsburg-kormányzat ezt követően a fiatal fejedelemmel kötött szerződéseket érvénytelennek tekintette, köztük a szatmári bányavidék közjogi helyzetét rendező 1608. évi kassai megállapodást is.² A császári udvar Báthory utódját, Bethlen

* A tanulmány megírását az 108877-NKFIH sz. posztdoktori ösztöndíj támogatta.

1 A szatmári bányavidék Báthory korabeli igazgatására ld. *Mátyás-Rausch Petra: A szatmári nemes-érbányászat igazgatása Báthory Gábor fejedelemsége idején (1608–1613)*. Történelmi Szemle 55. (2013) 491–517.

2 A kassai megállapodásra ld. *Lukinich Imre: Erdély területi változásai a török hódítás korában (1541–1711)*. MTA, Bp., 1918. 218.

Gábort a törökök emberének tartotta, ezért újra akarta rendezni a Magyar Királyság és az erdélyi állam viszonyát.³

A két állam határvidékén fekvő területekre a Habsburg fél különös hangsúlyt helyezett, ezt bizonyítja Ferdinánd főherceg 1613. novemberi rendelete, amelyben arra utasította a határ menti katonai vezetőket, hogy próbálják meg a korábbi Báthory-birtokokat (Nagybánya, Ecsed) újra a király hűségére téríteni.⁴ Nagybánya stratégiai jelentőséggel bírt, ezért Thurzó György nádor külön levélben hívta fel a nagybányai városvezetés figyelmét, hogy II. Mátyás semmilyen körülmények között nem engedi meg a város elszakadását a Magyar Királyságtól. A nádor azt is kihangsúlyozta, hogy a magyar király Báthory Gábor iránt különös kegyel viseltetett, így átadta neki a szatmári bányavidéket, de Bethlen Gábor már más megítélés alá esik.⁵

A nagybányai városvezetésnek nem volt sok választási lehetősége, így 1613 végén visszatértek a magyar uralkodó hűségére.⁶ A szatmári főkapitány Forgách Zsigmond felső-magyarországi főkapitány parancsa értelmében Szentmihályi Benedek nagybányai bírót és négy esküdtársát a szatmári várba hívatta, a megjelenteknek fel kellett esküdniük az uralkodó hűségére. Forgách Zsigmond arra is felhívta Dóczy András figyelmét, hogy a város visszatérésének „csak szép csendességgel kell meglenni minden pufongás nélkül”.⁷

Ezt követően, ahogy a korábbi évtizedekben is szokás volt, az Udvari Kamara fel kívánta mérni a helyi bányászatban rejlő erőforrásokat, a lehetséges jövedelmeket és lehetőségeket, ezért tervbe vették egy kamarai bizottság kiküldését. A kamarai bizottság kiküldése és a bányagazgatás újjászervezése azonban akadályokba ütközött, többek között komoly problémát jelentett, hogy a térség egyik legnagyobb birtokosa ebben az időben Gerhard Lisbona volt, az elhunyt Báthory Gábor megbízható gazdasági szakembere. A németalföldi gyökerekkel bíró kereskedő akkor már legalább tíz éve rendelkezett a korábbi Herberstein-birtokokkal.⁸ Idősebb Felician von Herberstein egyetlen életben maradt fia, ifjabb Felician azonban vissza akarta kapni a szatmári birtokokat. Azt követően, hogy Báthory Gábor elutasította kérését, a Magyar Tanácshoz és Thurzó György nádorhoz fordult segítségért. A nádor egyértelműen támogatta törekvéseiben, mert úgy vélte, hogy az uralkodóhoz lojális Herberstein családon keresztül meg lehet erősíteni az udvar

3 *Oborni Teréz*: Bethlen Gábor és a nagyszombati szerződés (1615). *Századok* 145. (2011) 828.

4 Uo.

5 Serviciul Județean Arhivelor Naționale Maramureș (Nagybánya; = SJAN Maramureș), Primăria Orașului Baia Mare, fond 1., Documente privilegiale nr. 93.

6 *Oborni T.*: i. m. (3. jz.) 879., ill. *Lukinich I.*: i. m. (2. jz.) 233.

7 Okmányok és levelek az 1613-ik év történetéhez. Közli Szilágyi Sándor. *Történeti Lapok* 3. (1875) 870.

8 A javakhoz vásárlás útján jutott hozzá, a korábbi nagybányai bányabérlő, Friedrich von Herberstein adta el neki 1600 augusztusában. Ld. *Mátyás-Rausch Petra*: Thurzó György nádor szerepe a szatmári Herberstein birtokok restitúciójában (1610–1615). In: *A magyar arisztokrácia társadalmi sokszínűsége, változó értékek és életviszonyok*. Szerk. Papp Klára–Püski Levente. Kapitális, Debrecen, 2013. (*Speculum Historiae Debreceniense* 12.) 100–101.

befolyását a szatmári bányavidék felett. Addig azonban nem sokat értek el, amíg élt Báthory Gábor, Lisbona legfőbb támogatója.⁹

Báthory halála után megváltozott a helyzet, Lisbona védelmező nélkül maradt, így felgyorsulni látszottak az események. Thurzó György Bethlen hatalomra kerülését követően még kitartóbban küzdött azért, hogy a Herberstein család visszakapja szatmári birtokait, így vélte biztosítotttnak, hogy a térség nem kerül erdélyi fennhatóság alá. A visszaadást békés körülmények között kívánta végrehajtani, attól félt, hogy egy erőszakos megmozdulás még tovább mélyítené a két állam közötti szakadékot, így nem nyerte el tetszését, hogy a térség katonai vezetői is megpróbálták kezükbe venni a szatmári Herberstein-birtokok ügyét.¹⁰ A korabeli kamarai levelezésből kiderül, hogy a császári udvar másként képzelte el a birtokok átadását, mint a nádor vagy éppen a Szepesi Kamara elnöke, Daróczy Ferenc. Az Udvari Kamara 1614 márciusában arról adott ki rendeletet, hogy a birtokok átadását egy kamarai bizottság irányítsa, de a felügyelet joga a szatmári főkapitányt, Dóczy Andrászt illette volna.¹¹ Hasonlóan fogalmazott Ferdinánd főherceg júniusi rendelete is, eszerint az átadást Dóczy Andrásnak kellett volna levezényelnie, és szükség esetén bevethetett volna katonai erőt is.¹² A királyi udvar döntéshozói a két állam közötti feszült viszony ellenére számoltak a katonaság bevetésével is, mert úgy vélték, hogy Lisbona és a nagybányai városvezetés Bethlen buzdítására szándékosan akadályozta a visszaadási procedúra lezárását.¹³

A Szepesi Kamara elnöke, Daróczy Ferenc 1614 júliusában írt levelében megvédte a nagybányai városvezetést. Elmondása szerint az ő személyes távolléte, erdélyi követsége is hozzájárult ahhoz, hogy a Szepesi Kamara tanácsa nem tudott hatékonyan fellépni a Herberstein örökösök érdekében. Azt ő is megerősítette, hogy Gerhard Lisbona több ízben is elhagyta hosszú időre Nagybányát erdélyi üzleti ügyeire hivatkozva, távollétében a városi szenátus semmit sem tehetett. Arról nem nyilatkozott, hogy Lisbona üzleti útjai mennyiben köthetőek az erdélyi fejedelemhez.¹⁴

Az amúgy sem egyszerű helyzetet tovább bonyolította, hogy az 1614 augusztusában, Linzben tartott egyetemes rendi gyűlés ideje alatt ifjabb Báthory István özvegye, Sophia Kostka benyújtotta fia, András nevében az igényét Ecsedre és

9 Uo. 102.

10 Uo. 105–113. Többek között Forgách Ferenc szólalt meg az ügyben, Lisbonát is megkereste levelben. Ld. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (Budapest; = MNL-OL), Magyar Kincstári Levéltárak, Szepesi Kamarai Levéltár, Szepesi Kamara (kassai adminisztráció) regisztratórája, E 249 Benigna mandata 48. cs. fol. 155.

11 Österreichisches Staatsarchiv (Bécs; = ÖStA), Finanz- und Hofkammerarchiv, Alte Hofkammer (= HKA), Hoffinanz Ungarn, Ungarisches Münz- und Bergwesen (= MBW) RN. 9. fol. 22.

12 ÖStA HKA Hoffinanz Ungarn, Hoffinanz Ungarn Akten (= HFU) RN. 105. Konv. 1614 Juni fol. 48–49.

13 Az Udvari Kamara több levelében is megrótta a nagybányai városvezetést, mondván, összejátsszanak az erdélyi fejedelemmel, és nem működnek együtt Dóczy Andrással. Ld. uo. fol. 44–45.

14 ÖStA HKA Hoffinanz Ungarn, Vermischte Ungarische Gegenstände (= VUG) RN. 13a. fol. 325. Daróczy Erich Lassota von Steblau sziléziai származású tanácsossal együtt ment II. Mátyás nevében Erdélybe, hogy Bethlen Gáborral tárgyaljon. Ld. *Oborni T.*: i. m. (3. jz.) 886–887.

Nagybányára.¹⁵ Az özvegy kérését hosszas kamarai levélváltás után 1617 őszén végleg elutasították.¹⁶

Jóllehet a Szepesi Kamarához küldött rendeletekben először 1614 szeptemberében tűnt fel egy személyileg is pontosan meghatározott kamarai bizottság kiküldésének terve, az Udvari Kamara már 1614 augusztusában, a linzi gyűlés ideje alatt kiküldött egy bizottságot Nagybányára, melynek tagjai az Alsó-ausztriai Kamaránál dolgoztak.¹⁷ A bizottság jelentése részletes és precíz munka volt, a biztosoknak tárgyalniuk kellett a Herberstein örökösökkel és Gerhard Lisbonával is. A biztosok érték el, hogy a hosszú évek óta húzódó átadási folyamat sikeresen lezárult, azaz a Herberstein örökösök visszakapták a szatmári bányavidéken fekvő birtokaikat és ingatlanjaikat.

A tényleges átadásra 1614 őszén került sor, amelyet a Szepesi Kamarának kellett irányítania, de felügyeleti jogot kapott Dóczy András szatmári főkapitány is. Ezzel a döntéssel a Szepesi Kamara tanácsa nem értett egyet, több levélben is hangot adtak nemtetszésüknek.¹⁸ A birtokátadási procedúra 1615 januárjáig már bizonyosan lezárult, ugyanis Gerhard Lisbona ekkor juttatta el panaszlevelét a Szepesi Kamara tanácsához. Levelében kifejtette, hogy a birtokokat jogtalanul vették el tőle, és minden fejlesztésbe forgatott pénze odaveszett.¹⁹

Az átadás megszervezésével párhuzamosan folytatódott egy újabb kamarai bizottság kiküldésének előkészítése is. 1614. szeptember végén már kész volt egy újabb tervezet, eszerint Lépes Bálint nyitrai püspök, Daróczy Ferenc, a Sze-

15 ÖStA HKA HFU RN. 106. Konv. 1614 September fol. 369–371. Ifjabb Báthory István öccse, Báthory András bíboros közvetítésével vette el Sophia Kostkát, a pomerániai palatinus lányát. Fiuk, András 1597. június 6-án született meg Helsbergben. Ld. *Horn Ildikó*: Báthory András. Új Mandátum, Bp., 2002. (Post Scriptum – Életrajzi monográfiák 3.) 197.

16 Báthory István özvegye sokáig nem mondott le tervéről, ezt bizonyítja, hogy még a lengyel király közbenjárását is kérte az ügyben. Ld. ÖStA HKA HFU RN. 113. 1617 April fol. 142–143. Azonban ez sem hozta meg az áhított sikert, így az özvegy azt próbálta meg elérni, hogy kérését a nagyszombati egyezmény megerősítéséről szóló tárgyalások hivatalos tárgyalási pontjává tegyék, ezt azonban a magyar király követei elutasították. Ld. Erdélyi Országgyűlési Emlékek. I–XXI. Szerk. Szilágyi Sándor. MTA, Bp., 1875–1898. (Monumenta Hungariae Historica III/b.: Monumenta Comitalia Regni Transylvaniae) (= EOE) VII. 467–469. Az özvegy ezután még egyszer megpróbálkozott azzal, hogy személyes ügye közüggé váljon, és bekerüljön a politikai diskurzusba. A nagyszombati egyezmény megújítását az 1618-ban tartott pozsonyi rendi országgyűlésen iktatták törvénybe, ekkor került bele a rendi sérelmek közé Ecsed és Nagybánya ügye. Forgách Zsigmond válaszában arra hivatkozva utasította el Sophia Kostka és Báthory András kérvényét, hogy a kérdéses területekről a magyar király már megegyezett Bethlen Gáborral. Ld. uo. 89–90.

17 ÖStA HKA VUG RN. 13a. fol. 242–266. A bizottság kiküldésére ld. még *Péché Antal*: Alsó-Magyarország bányamívelésének története. II. MTA, Bp., 1887. 144. A bizottságot Rudolf Hag, David Hag fia vezette. Ld. ÖStA HKA MBW RN. 8. (1609) fol. 16–23.

18 ÖStA HKA VUG RN. 13a. fol 313.

19 MNL-OL Magyar Kincstári Levéltárak (E szekció), Szepesi Kamarai Levéltár, Szepesi Kamara (kassai adminisztráció) regisztratúrája, E 254 Representationes, informationes et instantiae 40. cs. nr. 1.

pesi Kamara elnöke és Vincent Mussinger titkos tanácsos lettek volna a bizottság tagjai.²⁰

Tényleges bizottsági munkára azonban nem került sor, és újabb bizottság kiküldéséről sem döntöttek még egy jó ideig, mivel a szatmári bányavidék helyzetét azonfelül, hogy újra a Herberstein család volt a legnagyobb birtokos a környéken, bebiztosította az 1615. május 6-án ratifikált nagyszombati egyezmény, melynek értelmében a szatmári bányavidék továbbra is a Magyar Királyság része maradt.²¹

Azt követően, hogy a nagyszombati egyezményben rendezték a szatmári bányavidék közjogi helyzetét, az Udvari Kamara ideiglenesen ifjabb Felician von Herbersteint bízta meg a nagybányai Királytáró és a bányakamara vezetésével. Ez a döntés volt a bányabérlő és a városvezetés között kiobbant, több évig elhúzódó viszály kiindulópontja.

Nem sokkal azután, hogy Herberstein megkezdte munkáját a szatmári bányavárosban, a pénzügyigazgatási szervek számára is nyilvánvalóvá vált, hogy a báró egyedül nem tud megküzdeni a bányászati nehézségekkel és a nagybányai városvezetéssel.²² Ezért megbízták Dóczy András szatmári főkapitányt, hogy támogassa a báró munkáját, ugyanis a városvezetők és a nagybányai polgárok megbízhatatlanok.²³

Ezen törekvések ellenére a báró és a város viszonya egyre jobban elmérgesedett. Erről számolt be Dóczy András az Udvari Kamara tanácsához intézett feljegyzésében, amelyhez csatolta mindkét fél panaszát, valamint a nagybányai bányamester jelentését. Dóczy véleménye szerint a legnagyobb gondot az jelentette, hogy a nagybányai városvezetés nem volt hajlandó együttműködni ifjabb Felician von Herbersteinnel. A kiváltságaikra hivatkozva folyamatosan akadályozták a termelést, ami komoly bevételkiesést eredményezett a bárónak. Dóczy egyetértett abban Herbersteinnel, hogy a város privilégiumai gúzsba kötik a bányászati fejlesztéseket, nem adnak lehetőséget újabb termelési, igazgatási megoldások bevezetésére.²⁴

Ifjabb Felician von Herberstein ebbéli törekvése nem volt előzmény nélküli, már édesapja is megpróbált újításokat bevezetni, többek között egy a munkásai ellátását biztosító kántinrendszert létrehozni, valamint egy speciális fizetőeszközt, az úgynevezett bányapénzt elterjeszteni. Ezek a kísérletek rendre elbuktak, így Herberstein inkább a technikai fejlesztésre koncentrált. Utódja, Gerhard Lisbona, hasonlóan ifjabb Felician Herbersteinhez, ugyancsak idejétmúlt intézménynek tar-

20 ÖStA HKA HFU RN. 106. Konv. 1614 September fol. 372. Mussinger személyére ld. ÖStA HKA HFU RN 91. Konv. 1606 September fol. 151–160.

21 *Oborni T.*: i. m. (3. jz.) 904., ill. *Lukinich I.*: i. m. (2. jz.) 241–242.

22 A bécsi Udvari Kamara többek között az Udvari Haditanácsnak is készített egy összefoglalót a konfliktusról. Ld. ÖStA HKA MBW RN. 9. (1615) fol. 128–129.

23 ÖStA HKA VUG RN. 13a. fol. 347. Dóczy engedélyt kapott arra, hogy figyeltesse az erdélyi fejedelem szolgálatában álló Lisbonát, aki még mindig nem nyugodott bele szatmári birtokai elvesztésébe. Lisbona erdélyi karrierjére nem a teljesség igényével ld. *Mátyás-Rausch P.*: A szatmári nemesércbányászat i. m. (1. jz.) 516–517. Az Udvari Kamara a Dóczyhoz intézett levéllel egy időben a nagybányai városvezetéshez is eljuttatott egy kemény hangvételű parancsot, melyben felszólították a nagybányai bírót és az esküdteket, hogy vessenek véget a báró állandó végzálásának. Ld. ÖStA HKA VUG RN. 13a. fol. 346.

24 ÖStA HKA VUG RN. 13a. fol. 393.

totta a városi kiváltságokat, ő kizárólag saját üzleti vállalkozásának hátráltatóiként tekintett a privilégiumokra, és keményen harcolt a két bányavárossal, Nagybányával és Felsőbányával. Báthory Gábor azonban az esetek döntő többségében a városoknak adott igazat, így Lisbonának visszavonulót kellett fűjnia.²⁵ A legkisebb Herberstein fiú idejére megváltozott a helyzet, hiszen a központi kormányzat egyértelműen támogatta törekvéseit. Valószínű, hogy az Udvari Kamara erről az oldalról próbálta meg a bányaigazgatás centralizációját megnehezítő jogi akadályokat lebontani, ahogy ezt megkísérelték már a 16. század utolsó harmadában is.²⁶ A szatmári főkapitány pontosan nem nevezte meg azokat a kiváltságokat, amelyek akadályozták Herbersteint a munkájában, de a báró és a nagybányai bányamester, akit névről nem ismerünk, részletesebben kifejtette a problémát az Udvari Kamarának küldött írásában.

A nagybányai bérlő és a városvezetés között dúló háború tehát nem egyedi jelenség, hasonló társadalmi konfliktusokkal más szabad királyi és királyi szabad városokban is találkozunk, így például a kiváltságolt városokba betelepülő nemesek helyzetének meghatározásakor.²⁷ Arra nézve jelenleg nem rendelkezünk adatokkal, hogy idősebb Felician vagy utódjai kaptak-e honfűsítást, így ifjabb Felician von Herbersteint nem tudjuk teljes bizonyossággal a városi nemes kategóriájába besorolni,²⁸ a báró törekvései azonban egyértelműen párhuzamba állíthatóak a korabeli városi nemesek céljaival, akik a szabad királyi városok kiváltságai révén kívántak gazdasági előnyökre szert tenni anélkül, hogy viselték volna a kötelező polgári terheket, és ki akarták vonni magukat a városi joghatóság alól.²⁹ Ifjabb Felician a város borkimérési (*educillatio*) és húsvágási (*macellatio*) jogát kívánta gazdasági előnyökre felhasználni, de nem a megszokott módon.³⁰ Herberstein, atyja nyomdokain járva, a borkimérés jogát egy kis csavarral próbálta meg a saját hasznára fordítani: sört főzetett, és azt mérte ki munkásainak.³¹ A húsvágásnál is apja példáját követte, és saját maga akarta megoldani munkásai ellátását, többször hozatott be húst a városba, és tovább üzemeltette a kávérendszert, amely atyja

25 *Mátyás-Rausch P.*: A szatmári nemesérbányászat i. m. (1. jz.) 509–512.

26 ÖStA HKA VUG RN. 12b. fol. 562–567.

27 A királyi szabad és a szabad királyi város terminológiára ld. *Kubinyi András*: „Szabad királyi város” – „királyi szabad város”? *Urbs* 1. (2006) 51–61.

28 Anyi bizonyos, hogy ifjabb Felician von Herberstein két rokona 1609-ben kapott honfűsítást. Ld. Magyar Törvénytár. 1608–1657. évi törvénycikkek. Szerk. Kolosvári Sándor–Óvári Kelemen. Bp., 1899. 1609:77. tc. A városi nemes ismérveire ld. *H. Németh István*: Várospolitikai és gazdaságpolitika a 16. és 17. századi Magyarországon. A felső-magyarországi városszövetség. I. Gondolat, Bp., 2004. (Doktori mester munkák) 448–450.

29 *H. Németh I.*: i. m. (28. jz.) 455.

30 Uo. 319., 322–323. Nagybányának adott kiváltságokra ld. *Weisz Boglárka*: A bányaváros, mint önálló várostípus a 14. században. *Bányászattörténeti Közlemények* 10. (2015) 53–54.

31 MNL-OL E 249 48. cs. fol. 161–164. Idősebb Felician von Herberstein számára a követendő minta valószínűleg a szomszédos szatmári váruradalom területén folyó sörfőzés volt. Ld. *Kenyeres István*: Uradalmak és végvárok. A kamarai birtokok és a törökellenes határvédelem a 16. századi Magyar Királyságban. Új Mandátum Könyvkiadó, Bp., 2008. 123.

ideje óta működött. Egy 1612. évi tanúvallatási jegyzőkönyv szerint itt minden fontosabb, a megélhetéshez szükséges dolgot be lehetett szerezni.³²

A városi joghatóságot ugyancsak atyjára hivatkozva kívánta megkerülni. Több, az Udvari és a Szepesi Kamarához eljuttatott kérvényében leírta, hogy a bányákban és a hozzájuk tartozó üzemekben dolgozó munkások házai idősebb Felician von Herberstein ideje óta mentesek minden városi adótehertől.³³ Ugyanitt azt is feljegyezte, hogy alkalmazottai felett kizárólag neki van joga bíraskodni, illetve bizonyos esetben vasra is veretheti a munkásokat, és a kamaraházában fogva tarthatja őket.³⁴ Hasonló célzattal vezetett be egy saját bányarendtartást, amely eltért a város vezetése által előírt szabályoktól.³⁵ Több levelében leírta, hogy sem a nagybányai választott tisztviselőknek, sem a polgároknak nincs joguk bejárni a bányakamara üzemibe és a pénzverdébe, az ott folyó munkálatokért kizárólag a kamara előtt kell felelnie.³⁶

Herberstein állhatatosan küzdött a véleménye szerint neki kijáró előjogokért, ezt az Udvari és a Szepesi Kamarához eljuttatott kérvényeinek sokasága mellett az is mutatja, hogy gyakran megpróbálta latba vetni kiváló udvari kapcsolatait, többek között sógorát, Ludwig von Starenberg udvari kamarai tanácsost kérte meg arra, hogy közbenjárjon az ügyében.³⁷ A kialakult helyzetért, a bányászat hanyatlásáért a szatmári bányaváros vezetőit tette felelőssé, azt kívánta a központi kormányzatnak sugallni, hogy a városvezetés nem tudott belenyugodni abba, hogy ő visszakapta birtokait. Úgy vélte, hogy a városatyák legfőbb célja az, hogy megszerezzék a bányáit, amelyek akkoriban a legjobb termelési eredményeket produkáltak.³⁸ A fentiekben említett, név szerint nem ismert bányamester Herbersteinhez hasonlóan vélekedett, véleménye szerint a városi kiváltságok megvédéséért vívott harc valójában nem több egy kifogásnál, a városi vezetők egyszerűen el akarták lehetetleníteni Herbersteint, erre a legjobb eszköz pedig a termelőmunka akadályozása volt. Levele végén igen epésen jegyezte meg, hogy jóllehet a nagybányai polgárok nem igazán szorgalmasak, de a báró bosszantásában annál serényebbek.³⁹ A báró szerint a termelőmunka akadályozásába sok minden beletartozott. Idesorolta, hogy a külföldről behozott áruit a nagybányai városvezetés rendre lefoglal-

32 *Mátyás-Rausch P.*: A szatmári nemesérbányászat i. m. (1. jz.) 511–513.

33 ÖStA HKA MBW RN. 9. (1616) fol. 108–118. A 17. század elején az alsó-magyarországi bányavárosokban is elterjedt az a szokás, hogy a kamarai alkalmazottak házai és egyéb ingatlanjai kikerültek a városi joghatóság alól, és kizárólag a bányakamara alá tartoztak. Ld. *H. Németh I.*: i. m. (28. jz.) 499.

34 ÖStA HKA HFU RN. 113. Konv. 1617 Január fol. 140., 148.

35 Uo.

36 ÖStA HKA HFU RN. 118. Konv. 1619 Január fol. 109.

37 Kérvényeire nem a teljesség igényével ld. ÖStA HKA HFU RN. 113. Konv. 1617 Január fol. 140., 142., 146., 148., RN. 114. Konv. 1617 November fol. 53–55., 58–61., ill. ÖStA HKA MBW RN. 9. (1616) fol. 108–118. Starenberg leveleire ld. ÖStA HKA HFU RN. 113. Konv. 1617 Január fol. 144. Udvari kamarai tanácsnokságára ld. ÖStA HKA MBW RN. 10. (1617) fol. 7–9.

38 A Herberstein-bányákra többek között ld. *Mátyás-Rausch Petra*: A városvezető és gazdasági elit összetétele Nagybányán 1569 és 1581 között. Erdélyi Múzeum 27. (2015) 51–64.

39 ÖStA HKA VUG RN. 13a. fol. 382–387.

tatta, a szatmári udvarbíró segítségével elfoglalták a nagybányai Királytárhoz rendelt három falut (Oroszfalva, Surjánfalva, Lacifalva), és az onnan járó tizedet is a város hajtotta be, jóllehet az a mindenkori kamaraispánt illette meg.⁴⁰ Az Udvari Kamarához eljuttatott feljegyzéseiben többek között arra is utalt, hogy a Szepesi Kamara tanácsa ugyancsak vétkes abban, hogy nem tud dűlőre jutni a nagybányai polgárokkal. Úgy vélte, hogy a kassai tanácsosok azzal nem segítik a probléma megoldását, hogy pontos információk híján írogatják a nagybányai helyzetről szóló beszámolóikat Bécsbe, illetve azt is a tanács szemére vetette, hogy nem akadályozta meg a szatmári udvarbírókat abban, hogy segítsen a városvezetésnek a bányauradalmi tized eltulajdonításában.⁴¹

Herberstein a kérvények megírásával két célt kívánt elérni. Az elsődleges célja az volt, hogy a nagybányai városvezetés „kihágásai” elvonják a figyelmet arról az egyértelmű tényről, hogy ő szép lassan fizetéképtelenné vált, többéves bérleti díjjal tartozott, helyzetét pedig tovább nehezítették magánjellegű kölcsönök.⁴² Fizetési problémáiért a nagybányai városvezetés után másodsorban a korábbi bérlőt, Gerhard Lisbonát tette felelőssé. Elmondása szerint Lisbona, mielőtt átadta a bányakamarát a Szepesi Kamara képviselőinek, módszeresen kifosztotta a pénzverdet, minden értékes gépet, eszközt magával vitt Erdélybe, így Herberstein kénytelen volt több magánjellegű kölcsönhöz folyamodni, hogy újra be tudja üzemelni.⁴³ Herberstein tisztában volt azzal, hogy helyzete egyre tarthatatlanabbá válik a szatmári bányavárosban, ezért el akarta érni, hogy további fizetési határidő-módosítást adjon neki a kormányzat, de erre egyre kevesebb volt az esély, a Szepesi Kamara 1618 őszén egymás után kapta Bécsből az utasításokat arra vonatkozóan, hogy hajtsák be a bárón a több éve be nem fizetett bérleti díjat.⁴⁴ Úgy vélte, hogy egyetlen esélye maradt arra, hogy megtarthassa a nagybányai bérletet, így kérvényében – a fizetési határidő átütemezésén túl – rendre visszatért arra a témára, hogy milyen fontos lenne Nagybányára kiküldeni egy kamarai bizottságot, mert a központi kormányzat csak úgy ismerheti igazán a nagybányai helyzetet, ha arról helyszíni beszámolót kap.⁴⁵

40 ÖStA HKA HFU RN. 114. Konv. 1617 November fol. 58–61., ill. ÖStA HKA MBW RN. 9. (1616) fol. 108–118.

41 Uo.

42 Ludwig von Starenberg egyik levelében arról számolt be az Udvari Kamara tanácsának, hogy sógora mintegy 1000 forint hátralékot halmozott fel. Ld. ÖStA HKA HFU RN. 113. Konv. 1617 Január fol. 144. Dóczy András felső-magyarországi főkapitány 1619-ben már 5000 forint tartozásról írt. Ld. ÖStA HKA HFU RN. 118. Konv. 1619 Január fol. 92–93. Dóczy szerint a báró elődjének, Forgách Zsigmondnak sem adta meg a tartozását. Ld. ÖStA HKA MBW RN. 10. (1619) fol. 391–392., 395.

43 ÖStA HKA MBW RN. 9. (1616) fol. 108–118.

44 ÖStA HKA HFU RN. 116. Konv. 1618 Szeptember fol. 112., ill. RN. 118. Konv. 1619 Juni fol. 55–56.

45 ÖStA HKA RN. 114. Konv. 1617. November fol. 51–52. Herberstein valószínűleg azért kardoskodott annyira a bizottság kiküldése mellett, mert úgy vélte, hogy a városvezetés a kamarai tisztviselőkkel nem mer úgy bánni, mint vele. Egyik levelében megjegyezte, hogy talán jobb lenne

Ha másban nem is, de a bizottság kiküldésének kérdésében a nagybányai városvezetés egyetértett Herbersteinnel, noha ők úgy gondolták, hogy a bizottság munkája végeztével nekik fog igazat adni és a bárót fogja elmarasztalni.⁴⁶ A fennmaradt források alapján nemcsak Herberstein, hanem a városi polgárok szemszögéből is lehet rekonstruálni az eseményeket. A város vezetői számára Herberstein tevékenysége mind gazdasági, mind helyhatósági szempontból hátrányos, sőt inkább kártékony volt. Herberstein üzleti vállalkozása az ő szemükben egy kis állam volt az államon belül, hiszen a báró minden téren megpróbálta a helyhatóságot kiszorítani a bányászati területéről. A sörfőzéssel a városnak komoly bevételt hozó borkimérést hozta hátrányos helyzetbe, a húsvágási jogot árubehozattal sértette meg, a nagybányai vásárok (hetivásár, sokadalom) forgalmának nem tett jót a kintinrendszer, a nagybányai érmék hírének pedig a báró által veretett bányapénz – amelyet kizárólag az ő kintinjaiban lehetett felhasználni –, ugyanis ezeket a speciális érmeiket sok esetben hamis pénznek vélték.⁴⁷ Herberstein azáltal, hogy saját bányarendtartást vezetett be, semmibe vette a helyi rendeleteket és azok alkotóit, hasonló módon járt el az ítélkezés terén is. Az adózás megtagadásával, valamint azzal, hogy munkáit kizárólag a bányakamara joghatósága alá akarta vonni, ugyancsak megsértette a városi joghatóságot. A városvezetés szemében a fentiek felül kiemelt fontossággal bírt a városban folyó érbeváltás és pénzverés. El akarták érni, hogy a bányakamara bérlőjét kamarai tisztviselő hiányában egy városi esküdt ellenőrizhesse.⁴⁸ A nagybányai városvezetés nemcsak panaszait fogalmazta meg, hanem határozottan fel is lépett a báró ellen. Herberstein kérvényeiből tudjuk, hogy a városvezetés akadályozta a sörfőzését és a sörárusítását, a kintinokba szánt árut több alkalommal lefoglalták.⁴⁹ Herberstein saját bányarendtartására válaszul városi rendeletben újra szabályozták a munkaidőt, amely kötelező érvényű lett Herberstein bányáiban is. Herberstein ezt a szabályozást úgy jellemezte, hogy az ő megkárosítása érdekében radikálisan lecsökkentették a kötelező munkaórák számát.⁵⁰ A város bírója, Dévai Ötvös András nem hagyta annyiban az adófizetés megtagadását sem, Herberstein tisztartója – Peter Wiehardt – arról számolt be munkaadójának 1619 elején, hogy a nagybányai bíró javai lefoglalásával fenyegette meg, ha saját maga nem fizeti ki ura távollétében az esedékes városi adót.⁵¹

bérlő helyett kamarai alkalmazottat kinevezni a bányakamara élére, biztosan jobban tisztelnék a polgárok, mint őt. Ld. ÖStA HKA VUG RN. 13a. fol. 382–387.

46 ÖStA HKA VUG RN. 13a. fol. 391–392.

47 A bányapénz egy korlátozott forgalmi funkcióval rendelkező speciális érme volt. A bányapénzverésért könnyen a hamispénz-erés vádjára alá lehetett kerülni – ahogy ez Gerhard Lisbonával több esetben is előfordult –, de a jelentős kockázat ellenére is előszeretettel alkalmazták, mert nem volt komoly előállítási költsége, hiszen az anyaga pénzalapanyag (*pagamentum*) volt. Ld. *Mátyás-Rausch P.*: A szatmári nemesérbányászati i. m. (1. jz.) 508–511. A nagybányai vásárokról ld. *Weisz B.*: A bányaváros i. m. (30. jz.) 53.

48 ÖStA HKA HFU RN. 113. Konv. 1617 Január fol. 140., 148.

49 MNL-OL E 249 48. cs. fol. 161–164., ill. ÖStA HKA MBW RN. 9. (1616) fol. 108–118.

50 MNL-OL E 249 48. cs. fol. 159–160.

51 ÖStA HKA MBW RN. 10. (1619) fol. 397–398. Dévai Ötvös András más ügyekben is határozottan képviselte városa érdekeit. Nagybányát még Forgách Zsigmond akkori felső-magyarországi

Dévai Ötvös András annak érdekében is tett lépéseket, hogy a városi joghatóság ellenőrizni tudja az ércebeváltást és a pénzverést. 1619 elején arról tájékoztatta a felső-magyarországi főkapitányt, hogy Herberstein már Erdélyből hozatja be az ezüstöt és az aranyat, hogy működjön a pénzverde, mert a nagybányai ércebeváltás régóta szünetel.⁵² Ezenfelül Dévai azzal is megvádolta Herbersteint, hogy hamis pénzt veret.⁵³

A nagybányai városvezetés határozott kiállása nem volt új keletű, már a korábbi bérlővel, Gerhard Lisbonával is komoly csatákat vívtak, amiket rendre megnyertek, mivel Báthory Gábor a javukra döntött annak ellenére, hogy Lisbona a bizalmi emberei közé tartozott. Az sem volt újdonság, hogy a mindenkori városvezető szoros kapcsolatban állt az aktuális szatmári vagy éppen felső-magyarországi főkapitánnyal: a századfordulón Bozó István nagybányai bíró élénk levelezésben állt Székely Mihály szatmári főkapitánnyal, ő szállította a katonai vezetőnek a legfrissebb erdélyi híreket.⁵⁴

Tervek a nagybányai bányászat helyreállítására (1615–1619)

A fentiekből is látszik, hogy mindkét fél határozottan lépett fel saját érdekei védelmében, és mindenáron el akarta érni, hogy kiküldjenek egy kamarai bizottságot a térségbe. A központi kormányzatnak az első időkben valóban ez volt a terve, de végül nem került sor rá, ahogy az alábbiakból kiderül.

Azt követően, hogy Herberstein lett a bányakamara és a Királytáró ideiglenes vezetője, az Udvari Kamara tanácsa úgy döntött, hogy a bányaigazgatás végleges koncepciójára a bányavárosba kiküldött kamarai biztosok tegyenek majd javaslatot. A bizottság felállításának előkészítését az Alsó-ausztriai Kamarára bízták.⁵⁵ A Szepesi Kamara azt javasolta a bécsi kamarai tanácsnak, hogy a báró és a város közötti konfliktust is a bizottság próbálja meg megoldani. Javaslatukat a szatmári főkapitány is támogatta.⁵⁶

---

biztos mentesítette az alól, hogy a szatmári vár szükségleteire hitelben bort adjon. Ezt a mentesítést a későbbiekben nem tartották be, ezért Dévai egyenesen Melchior Khlesl bíborshoz fordult, hogy közbenjárjon az uralkodónál a mentesség megerősítése érdekében. Ld. ÖStA HKA HFU RN. 115. Konv. 1618 Februar fol. 56–67.

52 Dévai kijelentését támasztja alá Herberstein tisztartója. Peter Wiehardt úrához intézett feljegyzésében leírja, hogy az ércebeváltás akadozott, mert vízhiány miatt álltak a zúzdák, és nem tudtak elegendő ércet beszállítani a bányakamarába. Ld. ÖStA HKA MBW RN. 10. (1619) fol. 397–398.

53 ÖStA HKA HFU RN. 118. Konv. 1619 Januar fol. 109. Ezt a vádat Herberstein sem hagyta annyiban, és válaszul a nagybányai pénzverdében készült érmékből pár darabot elküldött Körmöcbányára, hogy az ottani pénzverőmester állapítsa meg a minőségüket. Elmondása szerint mindegyik érme megfelelt az előírásoknak. Ld. uo.

54 EOE IV. 295–297.

55 ÖStA HKA VUG RN. 13a. fol. 351.

56 ÖStA HKA HFU RN. 108. Konv. 1615 Oktober fol. 28–29.

A bizottságba az erdélyi viszonyokat jól ismerő kamarai szakemberek és diplomaták, többek között Daróczy Ferenc és Erich Lassota kerültek volna.⁵⁷ A bizottság számára instrukció is készült, amely valójában a Werner György és Bornemiszsa Pál részére 1553-ban kiadott utasítás átirata volt, egy-két kisebb módosítással.⁵⁸ A Nagybányára vonatkozó pontokat egyáltalán nem fogalmazták át, ezek tökéletesen megegyeztek az 1553-ban megfogalmazott irányelvekkel. A biztosoknak meg kellett vizsgálniuk a köteles rész (*urbura*) kérdését, a pénzverés helyzetét. A pénzverés esetében döntő jelentőségű volt, hogy kinek a képére verik az érmeket a pénzverdében. Ezenfelül meg kellett vizsgálniuk a Királytáró működését, a bányauradalom és a kincstári tulajdonban lévő erdők állapotát.⁵⁹ Nem volt véletlen, hogy az 1553. évi instrukcióhoz nyúltak vissza, ugyanezt tették már az 1570-es években is.⁶⁰ Az 1553. évi instrukció valójában egy prototípusa lett a később kiadott nagybányai utasításoknak.⁶¹

A kamarai bizottság kiküldése azonban továbbra is terv maradt.⁶² Az Udvari Kamara a nehézségek ellenére nem mondott le arról, hogy kiküldjön egy kamarai bizottságot Nagybányára. Ezt bizonyítja egy 1616 májusában a Magyar Kamarához intézett levél is, melyben azt szerették volna elérni, hogy a bizottságot Pethe László kamarai elnök vezesse, aki Daróczyhoz hasonlóan kiválóan ismerte Erdélyt, de ez a koncepció is kudarcot vallott.⁶³

A sikertelen próbálkozásokat követően Melchior Khlesl bíboros úgy döntött, hogy kikéri az Alsó-ausztriai Kamara véleményét arról, érdemes-e egyáltalán kiküldeni egy kamarai bizottságot Nagybányára.⁶⁴ Az Alsó-ausztriai Kamara tanácsa csak abban az esetben látta értelmét a bizottság kiküldésének, ha az kizárólag a térség gazdasági, pénzügyi felmérését végzi el, és nem foglalkozik a nagybányai

57 ÖStA HKA VUG RN. 13a. fol. 350. Daróczy és Lassota jelölése összefügghet azzal is, hogy mindketten szoros viszonyban álltak Forgách Zsigmond felső-magyarországi és Dóczy András szatmári főkapitánnyal. Ld. *Cziráki Zsuzsanna: Megjegyzések Erich Lassota zu Steblau 1614. évi titkos erdélyi megbízatásához.* Fons 19. (2012) 334.

58 A Werner György vezette bizottságra nem a teljesség igényével ld. *Oborni Teréz: Erdély pénzügyei I. Ferdinánd uralma alatt (1552–1556).* Szentpétery Imre Alapítvány, Bp., 2002. (Fons Könyvek 1.), ill. *Póka Ágnes: Egy humanista a kormányzatban. Vázlat Werner György (1490?–1556) gazdaságszervező tevékenységének feltárásához.* Fons 18. (2011) 332–336. A módosítás annyiban állt, hogy a biztosoknak az ecsedi birtokot is fel kellett volna mérniük. Ld. ÖStA HKA HFU RN. 107. Konv. 1615. December fol. 453–466.

59 ÖStA HKA HFU RN. 107. Konv. 1615. December fol. 453–466.

60 ÖStA HKA Gedenkbücher, Ungarische Reihe (= GBU) Bd. 397. fol. 27–33.

61 A szövegben a korábban megfogalmazott irányelvekkel ellentétben nem szerepelt a bérlő és a város közötti konfliktus megoldásának kérdése. Vö. ÖStA HKA VUG RN. 13a. fol. 351.

62 Ennek legfőbb oka az volt, hogy Daróczy Ferenc és Erich Lassota is meghalt időközben, így új jelöltek után kellett nézni. Ld. ÖStA HKA VUG RN. 13a. fol. 351. Erich Lassota halálára ld. *Cziráki Zs.: i. m. (57. jz.) 357.*

63 ÖStA HKA HFU RN. 110. Konv. 1616. Mai fol. 210.

64 ÖStA HKA MBW RN. 9. (1616) fol. 90–91. Melchior Khleslnek a Habsburg Birodalom vezetésében betöltött szerepe széles körben ismert. Nem a teljesség igényével ld. *Cziráki Zsuzsanna: Brassó és az erdélyi szászok szerepe Bethlen Gábor trónfoglalásában (1611–1613).* Századok 145. (2011) 847–877.

bérlő és a városvezetés közötti konfliktussal.⁶⁵ A fenti feljegyzés minden bizonnyal hozzájárult ahhoz, hogy a kormányzat a későbbiekben már más keretek között képzelte el a konfliktus megoldását. Ezt bizonyítja a Szepesi Kamara 1616. november végén íródott jelentése is, amelyben Péchy Zsigmond és Kiss Lukács egy új megoldási javaslatot vázoltak fel feletteseiknek. Eszerint a vitás kérdéseket a Szepesi Kamara tanácsa a Szatmár vármegyei tisztviselőkar jogban jártas nemesembereivel közösen tárgyalná meg, így engedélyt kértek arra az Udvari Kamarától, hogy megszervezzék a vegyes bizottságot.⁶⁶ Ez a megoldás annak ellenére tervezet formájában maradt, hogy már hivatalosan kijelölték a vármegyei nemeseiket is.⁶⁷ A későbbi hónapok levélváltásából egyértelműen kiderül, hogy mi volt a késlekedés oka. Nagybánya és Felsőbánya városa ugyanis panaszt emelt a kamaránál amiatt, hogy a két várost *különbíró*ság elé akarják beidézni, holott ezt a kiváltságaik nem teszik lehetővé.⁶⁸

A Szepesi Kamara a sok jogi huzavonát megunva felkért két szepességi, bánnyászzal foglalkozó polgárt (Jacob Rholl, Martin Stöbl) arra, hogy nézzék át a Herberstein által benyújtott kérvények sokaságát, és ezek alapján próbáljanak meg véleményt alkotni az ügyről. A kamarai tanács a két polgár beszámolóját követően már azt javasolta az Udvari Kamarának, hogy inkább vegyék el Herbersteintől a bérletet, mert alkalmatlan erre a feladatra.⁶⁹ Ettől kezdve a kamarai levélváltás legfőbb kérdése az volt, hogy kit találjanak Herberstein helyére, az alkalmas bérlő megtalálása azonban nem volt egyszerű feladat.

Dóczy András felső-magyarországi főkapitány nem kívánta megvárni, amíg a pénzügyigazgatási szervek kitalálják, mi is lenne a legjobb megoldás, ezért 1619 elején saját hatáskörében intézkedett arról, hogy azonnali hatállyal hajtsák be a bárón az 5000 forintra rúgó hátralékot. Egyúttal világossá tette Herberstein számára, ha nem fizet, akkor a katonáival lefoglaltatja a birtokait. Herberstein természetesen azonnal panasszal élt a Szepesi Kamaránál, a kassai kamarai tanács pedig

65 A kamarai tanácsosok elismerték, hogy a Herberstein és a nagybányai városvezetés közötti vizsályt nem lesz egyszerű elsimítani, de véleményük szerint egy bizottság kiküldése nem oldaná meg a bonyolult helyzetet, inkább csak nagy kiadással járna a biztosok ellátása és fizetése. Ld. ÖStA HKA MBW RN. 9. (1616) fol. 90–91.

66 ÖStA HKA HFU RN. 113. Konv. 1617 Január fol. 141. Az erre vonatkozó hivatalos utasítást a prágai Udvari Kamara 1617. január 16-án adta ki. Ld. uo. fol. 138.

67 Az Udvari Kamara 1617. februári rendelete szerint a bizottság elnöke Péchy Zsigmond kamarai tanácsos lett volna, a bizottság tagjai pedig Paczóth Ferenc alispán és több szatmári középbirto-
kos. Ld. ÖStA HKA HFU RN. 113. Konv. 1617 Február fol. 80–81.

68 A Szepesi Kamara 1617 novemberében kivonatolta a két város kiváltságait, eszerint Nagybánya esetében a legfelső jogi fórum a személynöki bíróság volt. Ld. ÖStA HKA HFU RN. 114. Konv. 1617 November fol. 48–49. Felhő Ibolya 1697-től sorolja Nagybányát és Felsőbányát a személynöki városok közé. Ld. *Felhő Ibolya: A szabad királyi városok és a magyar kamara a XVII. században.* Levéltári Közlemények 24. (1946) 210.

69 A felkérésre ld. ÖStA HKA HFU RN. 114. Konv. 1617. November fol. 56–57., ill. fol. 66., 69. A Szepesi Kamara jelentését ld. uo. fol. 67–68. Martin Stöbl üzleti partnere volt Herbersteinnek, legalábbis erről tanúskodik egy a nagybányai szenátushoz benyújtott panasz, miszerint 1300 forintért adott hitelbe rezet és vasat Herbersteinnek. Ld. SJAN Maramureş, Primăria Oraşului Baia Mare, fond 1., fasc. 17. nr. 7.

postafordultával értesítette az eseményről az Udvari Kamarát. Az Udvari Kamara tanácsa válaszában felszólította Dóczyt, hogy a jövőben tartózkodjon az ehhez hasonló cselekedetektől, míg Herbersteinnek megígérték, hogy kivizsgálják a nagybányai helyzetet.⁷⁰ Az Udvari Kamara nem akart továbbra sem kamarai bizottságot küldeni Nagybányára, ezért úgy döntött, hogy felkér egy bányászattal foglalkozó tisztviselőt arra, hogy mondja el véleményét a Nagybányán kialakult helyzetről, és álljon elő valamilyen megoldási javaslattal is. A pénzügyigazgatási szerv választása Matthias von Blonsteinre, az alsó-magyarországi főkamagrófra esett, aki több feljegyzést is írt a témával kapcsolatban.⁷¹ Blonstein a városi joghatóságot érintő legkényesebb kérdésekben (adózás, ítélkezés, ellenőrzési jog) nem foglalt egyértelműen állást.⁷² Leírta, hogy a bárónak valóban joga van ítélkezni a munkások felett, de ebből a városi joghatóságot sem zárhatja ki. A városi kiváltságokkal kapcsolatban is igen óvatosan fogalmazott, egy helyen sem említette meg, hogy Herberstein megsértette volna azokat, inkább arról értekezett hosszasan, hogy a bányászoknak joguk van arra, hogy megválasszák, hol vásárolnak. Utóbbi kijelentésével bújtatott módon elítélte a bányapénz használatát.⁷³ A második jelentéséből kiderül, a felső-magyarországi főkapitányhoz hasonlóan ő is abban látta a probléma megoldását, hogy váltsák le Herbersteint, és keressenek egy alkalmasabb személyt a bérlői pozíció betöltésére. Kihangsúlyozta, hogy a szatmári bányászat válságát több tényező együttes hatása okozta, de ezek közül a legfontosabb a személyi tényező, azaz Herberstein alkalmatlansága, aki nem tudta megfelelően kezelni a bányákat és nem tudott konszenzusra jutni a nagybányai városvezetéssel. Véleménye szerint a legalkalmasabb bérlő a nagybányai városvezetés lenne, minden bizonnyal rendszeresen fizetnék a bérleti díjat, és a bányakamara újra megfelelő hatékonysággal működhetne. A főkamagróf a bérleti rendszert azonban kizárólag ideiglenes megoldásnak tartotta. A magas termelési költségek ellenére – érvelt – érdemes lenne újra kamarai kezelésbe venni a Királytárót és a bányakamarát, mert csak így lehetne biztosítani a kincstár érdekeit. A kamarai kezelés mellett szólt az is, hogy a kamarai tisztviselők minden esetben instrukciók alapján dolgoztak, a pontosan körülírt jogkörök pedig szavatolták a rendezett viszonyokat – legalábbis Blonstein megítélése szerint.⁷⁴

70 ÖStA HKA HFU RN. 118. Konv. 1619 Januar fol. 92–93.

71 A főkamagrófi tisztségre ld. *Eckhart Ferenc*: A főbányagrófi hivatal megszervezése. Századok 68. (1914) 195–213. Matthias von Blonstein tevékenységére ld. *Péchy A.*: Alsó-Magyarország i. m. (18. jz.) 520.

72 Tartózkodó magatartásán nincs mit csodálkozni, ugyanis munkája során ő maga is többször összetűzésbe került a városi hatóságokkal, a konfliktust kiváltó kérdések is ugyanazok voltak, mint Herberstein esetében: kamarai tisztviselők adózása, az ítélkezési jogkör. Blonstein azt az álláspontot képviselte, hogy a kamarai tisztviselők kizárólag a kamara joghatósága alá tartoznak, és adózni sem kötelesek, sőt eltiltotta őket a városi tisztségek viselésétől. Ld. *Ember Győző*: Az újkori magyar közigazgatás története Moháctól a török kiűzéséig. Bp., 1946. (Magyar Országos Levéltár kiadványai III.: Hatóság és hivaltörténet 1.) 310–311.

73 ÖStA HKA MBW RN. 10. (1619) fol. 390., 404–406.

74 Uo. fol. 393–394.

Az Udvari Kamara Blonstein mellett a felső-magyarországi főkapitány véleményét is kikérte Herberstein személyével kapcsolatban. Dóczy András egyértelműen amellelt foglalt állást, hogy távolítsák el a bárót, és helyette adják bérbe a Királytárót és a bányakamarát a nagybányai polgároknak. Érvelését alátámasztandó hosszasan ecsetelte a szatmári bányászat sanyarú helyzetét. Abban minden bizonnyal igaza volt, hogy Herberstein pénzügyi helyzete siralmas volt, és hogy a báró nem egyhamar tudja majd adósságait rendezni. A főkapitány eddigre már kizárólag őt tette felelőssé a kialakult helyzetért, mivel nem tudott megegyezésre jutni a nagybányai vezetőkkel. Úgy tudta – amint levelében fogalmazott –, hogy a nagybányaiak 100 dukáttal többet tudnának fizetni, mint Herberstein, és meg volt róla győződve, hogy ha rájuk bíznák a bányakamarát és a Királytárót, minden bizonnyal jól vezetnék és fejlesztenék azokat. Azt is meg kellene fontolni – érvelt javaslata mellett –, hogy a termelőket ideiglenesen felmentik az urburafizetés kötelezettsége alól. A főkapitány levele végén arra is kitért, hogy a nagybányai ügyről tárgyalt a Szepesi Kamara tanácsosaival, akik osztották véleményét a bérlet sorsával kapcsolatban.⁷⁵

Herberstein helyzete immár tarthatatlanná vált, korábbi támogatói kihátráltak mögüle. Dóczy nem várta be a Bécsbe felküldött feljegyzésére adott kamarai választ, hanem saját maga akart arról intézkedni, hogy Herberstein adja át a bérletet a városvezetésnek. Újra felszólította Herbersteint, hogy fizesse ki tartozását, még hozzá nyolc napon belül, valamint Szatmárra rendeltette Herberstein tisztartóját, Peter Wiehardtot, hogy ura tartozásából haladéktalanul adjon meg legalább 2000 forintot.⁷⁶

A felső-magyarországi kapitánynak a nagybányai helyzet megoldása érdekében tett erőfeszítései, hasonlóan a pénzügyigazgatási szervek terveihez, nem vezettek eredményre. Az idő egyre jobban sürgetett, de az 1618 májusában kirobbant cseh felkelés, majd az abból kibontakozó első összeurópai háború eseményei lehetetlenné tették a további tervezetést, és azt, amit a Habsburg kormányzervek nem tudtak megoldani több év leforgása alatt, Bethlen Gábor igen rövid idő alatt megvalósította. A fejedelem 1619. augusztus 27-én indult el Kassa irányába, és ugyanez év késő őszen a szatmári bányavidék a környék váraival egyetemben meghódolt előtte.⁷⁷ A nagybányai városvezetés reménykedve nézett a jövőbe, tisztában voltak azzal, hogy a fejedelem uralma alatt jóval nagyobb esélyük lesz arra, hogy Herbersteint eltávolítsák a bányakamara és a Királytáró éléről, és maguknak szerezzék meg a bérletet. Ebbéli reményeikben nem is kellett csalatkozniuk, ugyanis a fejedelem, ahogy lehetősége adódott rá, megvált Herbersteintől, és a nagybányai polgároknak adta a bérletet. Bethlen amellelt, hogy szakmailag alkalmatlannak vélte Herbersteint, a báró személyét politikailag is kifogásolhatónak

75 Uo. fol. 391–392., 395.

76 Uo. fol. 401–402., ill. ÖStA HKA HFU RN. 118. Konv. 1619 Januar fol. 109.

77 *Lukinich I.*: i. m. (2. jz.) 218.

tartotta.⁷⁸ Bethlen 1620. február 20-án kiadott rendeletében arra utasította a nagybányai bírót, valamint a vármegyei szolgabírákat, hogy juttassák el Herbersteinhez a felmentőlevelét.⁷⁹ Ezt követően 1620 májusában pedig megkötötte Nagybányával a bérleti szerződést, melynek értelmében a város vezetői egy évre bérbe kapták a Királytárót és a bányakamarát, a bérleti díj pedig 2000 forint volt, amelyet két részletben kellett kifizetniük.⁸⁰

Ezzel a döntéssel a szatmári bányavidék életében egy hosszú, több évtizedes korszak zárult le, ugyanis ettől kezdve a Herberstein család egyetlen tagja sem tudta újra megszerezni a Királytáró és a bányakamara bérleti jogát, kizárólag a tulajdonukban lévő bányák révén vettek részt az ércbányászatban.

Összegzés

A 16–17. század folyamán a szatmári bányavidék és határvidék jellege döntően befolyásolta a térség történetét. Földrajzi elhelyezkedésének jelentősége azt követően nőtt meg igazán, hogy az utolsó Báthory fejedelem halála után Bethlen Gábor került a fejedelmi székbe. Korábbi kutatásaim során is többször felmerült bennem a kérdés, vajon miért engedte át I. Rudolf Báthory Istvánnak ezt a térséget, jöllehet stratégiai szerepe már a korabeli döntéshozók előtt is ismert volt? A korai Bethlen-éveket vizsgálva pedig leginkább az foglalkoztatott, miért változott meg a szatmári bányavidékhez való hozzáállás II. Mátyás korára?

A két kérdés pontos megválaszolásához elengedhetetlen a korabeli várospolitikai sarokpontjainak ismertetése. A legtöbb, kora újkori várostörténettel foglalkozó munka említi Gecsényi Lajos megállapítását, miszerint a magyar városfejlődést, különösen a magyar várospolitikát ebben az időszakban a hadsereg-háború és a gazdaság-társadalom viszonyrendszerében lehet vizsgálni. Ez a tétel igaz Nagybánya fejlődéstörténetére is.⁸¹ Ha a két fő szempont mentén haladunk tovább, választ kaphatunk arra, miért is nem volt hajlandó megválni II. Mátyás a szatmári bányavidéktől, jöllehet bátyja 1585-ben megtette, nem kis fejtörést és nehézséget okozva az illetékes pénzügyigazgatási szerveknek. Hadászati-külpolitikai szempontból egyértelmű volt Nagybánya jelentősége, a csereszerződés megkötésekor béke honolt a térségben, így a határvidék jelleg háttérbe szorult, szemben Bethlen

78 A legtöbb, Nagybánya történetével foglalkozó szakirodalom kizárólag gazdasági okokra vezetett vissza Herberstein eltávolítását. Többek között ld. *Balogh Béla-Oszóczi Kálmán: Bányászat és pénzverés a Gutin alatt – Nagybánya és környékének bányászata, ércfeldolgozása és pénzverése 1700 előtt. Érc- és Ásványbányászati Múzeum, Miskolc–Rudabánya, 2001. 21–22., ill. Huszár Lajos: Bethlen Gábor pénzei. Kolozsvár, 1945. 37.*

79 SJAN Maramureș, Primăria orașului Baia Mare, fond 1., Documente feudale nr. 30.

80 MNL-OL Erdélyi országos kormányhatósági levéltárak, Erdélyi fejedelmi kancellária, F 1 Libri regii XII. k. fol. 165–166. A nagybányaiak valóban megszolgálták a bizalmat, az elkövetkezendő években szorgalmasan fizették be a fejedelmi kincstárba a bérleti díjat. Ld. SJAN Maramureș, Primăria Orașului Baia Mare, fond 1., Act. adm. fasc. 1. nr. 4.

81 *H. Németh I.: i. m. (28. jz.) 480–486.*

Gábor uralkodásának első éveivel, amikor folytonos volt a feszültség a két állam határvidékén, és a prágai udvar a fejedelem hatalmát minden eszközzel megpróbálta aláásni. Ebből kifolyólag lényeges volt, hogy ki bírja a szatmári bányavárost és környékét. A másik fontos változás pénzügyi jellegű volt, de szorosan kötődött a külpolitikai és a hadi eseményekhez is. A tizenöt éves háború és a Bocskai-felkelés nyomán a hadikiadások nagymértékben megnövekedtek, a békekötések után is egyre jobban rászorult az udvar a helyi erőforrásokra, többek között a kiváltságokkal bíró városokra, amelyek közvetlenül az uralkodó fennhatósága alatt álló kamarai birtoknak (*Kammergut*) minősültek. Az innen származó jövedelmekkel szabaddan rendelkezhetett az uralkodó, mint a többi bevétellel, ezért sem lehet azon csodálkozni, hogy ezekben az években a fiskális érdekek domináltak a magyar várospolitikában.⁸² Ezenfelül szerepet játszott a változásban az is, hogy II. Mátyás pénzügypolitikája eltért elődjétől, ugyanis jóval szigorúbban és céltudatosabban törekedett arra, hogy az ország bevételeit minél nagyobb mértékben megnövelje.⁸³ Ebbe a koncepcióba beleillett, hogy az uralkodó nem kívánt megválni egy bányavárostól, amelyből a bányászat stagnálása ellenére is komoly bevételt remélt az Udvari Kamara, ezen reményét pedig a jelentések is alátámasztották.⁸⁴

II. Mátyás már birtokában volt azon tapasztalatoknak, amelyekkel Rudolf terméshétszerően nem rendelkezhetett 1585-ben. Közülük elsősorban azt kell kiemelni, hogy jóllehet a Báthory Istvánnal kötött szerződés igen széles körben szabályozta, milyen jogosítványokkal bír a fejedelmi család a szatmári bányavidéken, arról nem rendelkeztek kellő alapossággal, hogy mi lesz a városban működő bányakamarával és pénzverdével. Az első években még a Szepesi Kamara joghatósága alá tartozott mindkét intézmény, de az 1590-es évek elejére az ellenőrzés fokozatosan átcsúszott a fejedelem kezébe. Erre azért kerülhetett sor, mert a Magyar Királyság területén működő pénzügyigazgatási szervek történetében hasonló eset még nem fordult elő, nem volt rá minta, megfelelő megoldási terv, hogy ilyen helyzetben mit kell tenni.⁸⁵ Mátyás már főherceg korában felhívta arra bátyja figyelmét, hogy a bányakamarából származó jövedelemmel valójában az *erdélyi vajdák* rendelkeznek, mert a pénzügyigazgatási szervek nem tudtak még mindig dönteni a fennhatóság kérdésében, így pedig komoly bevételi forrástól esik el a kincstár.⁸⁶

Összegezve az elmondottakat, több tényező is szerepet játszott abban, hogy II. Mátyás nagyon határozottan ragaszkodott a szatmári bányavidékhez, de véle-

---

82 Uo. 216–222.

83 Uo. 250–251.

84 ÖStA HKA VUG RN. 13a. fol. 242–266.

85 Az idősebb Felician von Herbersteinnel 1588-ban kötött bérleti szerződésben még nem szerepelt a bányakamara, de a fiaival kötött megállapodásban már igen. Ld. Az erdélyi fejedelmek királyi könyvei. I. 1581–1602. Mutatókkal és jegyzetekkel regesztákban közlésezi Fejér Tamás–Rác Etelka–Szász Anikó. EME, Kolozsvár, 2005. (Erdélyi Történelmi Adatok VII. 3.) 245–246., ill. 378–379.

86 ÖStA HKA HFU RN. 54. Konv. 1590 Februar fol. 104–105.

ményem szerint a fenti szempontok nem egyenlő súllyal estek latba az uralkodó döntésénél, a leglényegesebb valószínűleg a hadi aspektus volt.

Az ifjabb Felician von Herberstein és a nagybányai városvezetés között dúló „háborúval” kapcsolatban kijelenthetjük, hogy nem volt egyedi jelenség, a korszakban minden kiváltsággal bíró városban hasonló folyamatok zajlottak, ahová nemesek költöztek be. Az alsó-magyarországi bányavárosokkal ellentétben, ahol kamarai tisztviselők dolgoztak, Nagybányán a kincstár érdekeit elviekben a bányakamara bérlője képviselte, munkájának ellenőrzése azonban nem volt biztosított. A nagybányai városvezetés ezt az űrt próbálta meg kitölteni, és ellenőrzése alá vonni a bányakamarában folyó érbeváltást, érc tisztítást és a pénzverést. A források alapján úgy tűnhet, hogy a Habsburg-kormányzat, beleértve a pénzügyigazgatási szerveket is, nem tudott mit kezdeni a Nagybányán kialakult helyzettel. A kamarai bizottság kiküldéséről szóló végeláthatatlan kamarai levelezésen kívül nem történt semmi érdemleges, ami közelebb hozta volna a probléma végleges megoldását, de ez valójában a többi város esetében sem volt másképp. A döntéshozók az ideiglenes megoldás hívei voltak, így eldöntötték, hogy leváltják az aktuális bérlőt, remélve, hogy legalább a bányakamara pénzügyi gondjai megszűnnek, nagyobb bevételt hozva a kincstár számára. Ebbéli törekvésekben az erdélyi fejedelem azonban megelőzte őket, és miután meghódította a várost, a városvezetést bízta meg a bányakamara és a Királytáró vezetésével.

PETRA MÁTYÁS-RAUSCH

THE MINING REGION OF SZATMÁR IN THE FIRST YEARS OF GÁBOR BETHLEN'S RULE (1613–1619)

In the mid-16th century the mining region of Szatmár found itself squeezed to the borderland between the nascent Transylvanian Principality and the Hungarian Kingdom. Its belonging and position became doubtful once again after the death in 1613 of Gábor Báthory, the last Transylvanian prince from this family. As the area was crucially important to both sides from the perspective of both geopolitics and financial administration, the changes which took place over the mining region were profoundly influenced by contemporary politico-military events.

Unwilling to give up the mining region on the borders, Matthias II, king of Hungary looked for a tenant to head the mining chamber and mining house of Nagybánya (today Baia Mare, Romania) whose loyalty to the dynasty would be in no doubt. It came quite conveniently for the Habsburgs, thus, that the faithful Herberstein family was restored to their estates in Szatmár at this critical juncture. Consequently, the Court Chamber (*Camera Aulica*) entrusted the direction of the mining chamber to the head of the family, Felician von Herberstein the Younger.

Following in the footsteps of his father, the former lessee of Nagybánya, the younger Felician von Herberstein aimed to introduce several important changes into local mining, but these efforts ran counter to the interests of the urban leadership of Nagybánya. As the conflict between the urban magistracy and the tenant became increasingly envenomed, and the financial position of Herberstein had also catastrophically deteriorated by the late

1610s, his former supporters, among them the new captain of Upper Hungary, András Dóczy, abandoned him, and the count's situation accordingly became untenable.

Although the Court Chamber tried to find a new tenant, the first anti-Habsburg campaign of Gábor Bethlen, prince of Transylvania (1619–1621) decisively influenced the future of the mining region. In the winter of 1619 Bethlen conquered Nagybánya and the surrounding castles, and consequently removed Herberstein from his office.

“Warfare” between Herberstein and the magistracy of Nagybánya was by no means a unique phenomenon; similar events were simultaneously acted out in other privileged mining towns as well. While not nationalized, Herberstein behaved in the same way as the contemporary urban nobility. He tried to exploit possibilities offered by urban privileges without submitting himself to the obligations and the jurisdictional consequences attached to urban existence. This obviously excited the magistracy of Nagybánya to act, and they defended the interests of the town with surprising determination.

CONTENTS

THE COMMON GOOD IN THE DISCOURSES OF THE LATE ANCIEN RÉGIME IN HUNGARY

István M. Szijártó: The Concept of Common Good in Early Modern Political Discourse	499
Henrik Hönich: “Public Happiness” and “Common Good”. On the Terminology of <i>The True Patriot</i> by Zsigmond Osvald	505
Zsolt Kökényesi: The Training of Useful Citizens. The Relations between Common Good and Education in the 18th-Century Habsburg Monarchy	519
Márton Szilágyi: The Common Good in György Bessenyei’s Novel <i>Tariménes útazása</i> (The Journey of Tarimenes) (1804)	533
György Miru: Moral Values and Divisible Goods in the Political Thinking of the “Reform Era”	541

STUDIES

Patrice M. Dabrowski: “Discovering” the Carpathians. Encounters between Lowlanders and Highlanders in the 19th Century	555
Rubén González Cuerva: “The prodigious Transylvanian prince”. The “long war” against the Ottoman Empire (1593–1606) in the Mirror of the <i>relaciones de sucesos</i>	565

WORKSHOP

Petra Mátyás-Rausch: The Mining Region of Szatmár in the First Years of Gábor Bethlen’s Rule (1613–1619)	585
Dávid Turbucz: “Francis Joseph Sent a Message”. Imperial Birth- and Namedays during World War I	603
Adrienn Kapitány: Traffic-Related Proposals in the Commercial Elaborations of the National Committee of 1828–1830	615

DOCUMENTS

Balázs Kertész: The Prologue of the 1499 and 1518 Constitutions of the Observant Franciscans in Hungary	643

E számunk szerzői

HÖNICH HENRIK, megbízott kutató (Molnár Tamás Kutató Központ) • KAPITÁNY ADRIENN, PhD-hallgató (ELTE) • KERTÉSZ BALÁZS PhD, tud. kutató (Országos Széchényi Könyvtár) • KÖKÉNYESI ZSOLT, tudományos segédmunkatárs (ELTE) • MÁTYÁS-RAUSCH PETRA PhD, tud. munkatárs (MTA BTK TTI) • MIRU GYÖRGY, a történelemtudományok kandidátusa, egy. docens (Debreceni Egyetem) • PATRICE M. DABROWSKI PhD, tud. munkatárs (Bécsi Egyetem) • RUBÉN GONZÁLEZ CUERVA PhD, tud. kutató (Spanyol Nemzeti Kutatási Tanács, CSIC-IULCE) • SZIJÁRTÓ M. ISTVÁN, a történelemtudományok kandidátusa, egy. docens (ELTE) • SZILÁGYI MÁRTON, az MTA doktora, egy. tanár (ELTE) • TURBUCZ DÁVID PhD, tud. munkatárs (MTA BTK TTI)

ELTE = Eötvös Loránd Tudományegyetem

MTA BTK TTI = Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Történettudományi Intézete

Folyóiratunk közlési szabályzata a www.tti.btk.mta.hu honlapon olvasható